

ย้อนพิจารณาการรับรู้ของทักษิณ ชินวัตรต่อสงครามต่อต้านการก่อการร้าย: การหวนคืนของสายสัมพันธ์กรุงเทพฯ-วอชิงตันในยุคหลัง 9/11*

ทภีพร สุพร**

บทคัดย่อ

การพิจารณาการรับรู้ของทักษิณ ชินวัตรมีส่วนสำคัญยิ่งต่อการทำความเข้าใจการกำหนดนโยบายต่างประเทศไทยในยุคหลังเหตุการณ์วินาศกรรมเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2001 บทความนี้ชี้ว่าแม้ช่วงแรกของยุทธศาสตร์การทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย ทักษิณจะมีได้สังเกตเห็นว่าภัยก่อการร้ายเป็นภัยคุกคามหลักต่อไทย เชกเช่นเดียวกับภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ในห้วงเวลาแห่งสงครามเย็น แต่รัฐไทยภายใต้ทักษิณซึ่งเป็นผู้ที่มีกรรับรู้และทัศนคติอันดีต่อสหรัฐฯก็พร้อมที่ให้ความร่วมมือกับสหรัฐฯภายใต้ยุทธศาสตร์การทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายทั้งในทางตรงและทางลับ ในช่วงแรกของยุทธศาสตร์การทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย ทักษิณประกาศสถานะของการเป็นกลางอย่างเคร่งครัดของไทยก่อนจะปรับเปลี่ยนเข้าสู่การร่วมมือกับสหรัฐฯอย่างเต็มที่เพราะตระหนักถึงภัยจากการก่อการร้ายภายหลังจากความเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ก่อการร้ายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทย อย่างไรก็ตามบทความนี้ได้แย้งว่าการเปลี่ยนแปลงจุดยืนและนโยบายต่างประเทศไทยมิใช่การลู่ไปตามลมตามคำอธิบายหลักของประวัติศาสตร์การทูตไทย หากแต่เป็นรูปแบบของการประสานและสอดคล้องผลประโยชน์ระหว่างการเมืองภายในและสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศซึ่งท้ายที่สุดแล้วส่งผลให้การต่างประเทศไทยหวนกลับไปสู่การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐฯอีกครั้ง

คำสำคัญ: ทักษิณ ชินวัตร, สงครามต่อต้านการก่อการร้าย, การรับรู้, สหรัฐฯ, เหตุการณ์วินาศกรรม 9/11, จอร์จ ดับเบิลยู บุช, การกำหนดนโยบายต่างประเทศไทย

ได้รับบทความเมื่อ 18 มีนาคม 2556; ตอรับเมื่อ 20 พฤษภาคม 2556

* บทความนี้ปรับปรุงจากบทความที่ใช้นำเสนอในงานประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติครั้งที่ 1 (วันศุกร์ที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2556) จัดโดย โครงการศิลปศาสตรบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ร่วมกับสมาคมรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

** ศศ.บ.รัฐศาสตร์ (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปัจจุบันศึกษาต่อในระดับปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Email: thapiporn@gmail.com

Rethinking Thaksin Shinawatra's Perceptions of the War on Terrorism: The Return of Bangkok-Washington Relations in the Post 9/11 Era

Thapiporn Suporn

Abstract

The investigation of Thaksin Shinawatra's Perceptions is necessarily important to the understanding of Thailand's foreign policy decision making after the incident of 9/11. This article asserts that in the early campaign of war on terrorism, Thaksin didn't realize the terrorist attacks as a threat towards Thailand's national security as much as the communist threat during the cold war. Nonetheless, Thaksin, a leader who has positive perceptions towards the U.S., was willing to support the American grand strategy entitled the war on terrorism, in open and secret ways. In the first phase of the war on the terrorism, Thaksin declared that Thailand would remain strictly neutral; however, after the movements of terrorist groups in the Southeast Asia, particularly in Thailand, Thaksin perceived it as a threat and decided to change Thailand's position from strictly neutral to extremely support the U.S. This article argues that the change of Thailand's foreign policy under Thaksin administration went beyond the notion concept of bending with the wind, according to the mainstream explanation of Thai diplomatic history. Rather, it was the pattern of harmonization of interests between domestic and international politics, which ultimately pave the way to firmly restore the U.S.-Thai relations.

Keywords: Thaksin Shinawatra, War on terrorism; Perception, The U.S., George W. Bush, the incidents of 9/11, Thailand's Foreign policy decision making

บทนำ

การต่างประเทศไทยในสมัยทักษิณ ชินวัตรเป็นช่วงเวลาที่สะท้อนให้เห็นถึง“สีสัน”และความเปลี่ยนแปลงสำคัญในกระบวนการกำหนดนโยบาย (Policy Decision-Making Process) กล่าวคือ การกำหนดนโยบายต่างประเทศในยุคทักษิณสะท้อนให้เห็นบทบาทของผู้นำและทำเนียบรัฐบาลซึ่งมีเหนือกระทรวงการต่างประเทศ (Chachavalpongpon, 2010: 3, 43) เหตุการณ์สำคัญที่สะท้อนให้เห็น Perception¹ ของทักษิณต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศไทยคือเหตุการณ์วินาศกรรมเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2001 ซึ่งแม้จะเป็นที่ประจักษ์วาระเบียดเบียนโลกหลังเหตุการณ์ 9/11 คือระเบียดเบียนโลกของการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายซึ่งมีนัยสำคัญต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ อย่างไรก็ตาม Perception ของผู้นำก็ถือเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งซึ่งช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายต่างประเทศไทย ณ ช่วงเวลาดังกล่าว

บทความนี้ต้องการตอบคำถามสำคัญสองประการคือ ประการแรก ทักษิณมี Perception อย่างไรต่อสหรัฐฯและพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือสหรัฐฯในการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายมากน้อยเพียงใด และประการที่สอง ทักษิณมี Perception อย่างไรต่อกัยก่อการร้ายในสมัยประธานาธิบดี George W. Bush กล่าวคือทักษิณพิจารณาว่าการก่อการร้ายเป็นภัยคุกคาม (Threats) ต่อไทยหรือไม่และนโยบายต่างประเทศไทยภายใต้ทักษิณจะมีการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร โดยงานชิ้นนี้จะตอบคำถามหลักข้างต้นผ่านการนำเสนอใน 6 ส่วนสำคัญได้แก่ ความสำคัญของเหตุการณ์ 9/11 และนัยต่อการต่างประเทศไทย, แนวคิดเรื่อง Perception และการประยุกต์ใช้, ภูมิหลังและ Perception ของทักษิณต่อสหรัฐฯ,

¹ แม้จะมีความพยายามในแวดวงวิชาการด้านสังคมศาสตร์ที่จะแปลความหมายของคำว่า Perception ว่าหมายถึง การรับรู้และความเข้าใจ เชกเช่นเดียวกับการแปลความหมายของราชบัณฑิตยสถานซึ่งให้นิยามว่าหมายถึงความรู้สึก, การรับรู้, การกำหนดรู้ อย่างไรก็ตามแต่ผู้เขียนเลือกที่จะใช้คำว่า Perception ในงานชิ้นนี้โดยไม่แปลเป็นภาษาไทยโดยเล็งเห็นว่า ณ ปัจจุบันยังไม่มีคำแปลที่สามารถถ่ายทอดความหมายของ Perception ได้อย่างเหมาะสมและอาจพิจารณาได้ว่าปัญหาดังกล่าวคือปัญหาสำคัญประการหนึ่งของวงกรวิชาการเมื่อจำต้องถอดความหมายของศัพท์เฉพาะทางเป็นภาษาไทย

ทักษิณ : ชีวิตบนถนนสายการเมืองและบทบาทในกระทรวงการต่างประเทศ, การลี้ภัยตามสายลม (แห่งการประสานผลประโยชน์) และบทส่งท้าย

9/11 : ความสำคัญและนัยต่อการต่างประเทศไทย

“Every nation in every region now has a decision to make. Either you are with us, or you are with the terrorists”

George W. Bush (2001)

ระเบียบโลกในยุคหลังสงครามเย็นขับเคลื่อนภายใต้ชัยชนะของอุดมการณ์เสรีนิยมประชาธิปไตยและระบบเศรษฐกิจทุนนิยม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นโลกที่ถูกจัดระเบียบโดยสหรัฐฯซึ่งผงาดขึ้นเป็นมหาอำนาจหลักในการเมืองระหว่างประเทศภายหลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 อย่างไรก็ตามเส้นทางการรักษาสถานะมหาอำนาจของสหรัฐฯในโลกยุคหลังสงครามเย็นมิได้ดำเนินอยู่บนการสิ้นสุดของความขัดแย้งทางอุดมการณ์หรือการสิ้นสุดของประวัติศาสตร์ (The End of History)(โปรดดู Fukuyama, 1992) หากแต่เป็น“การหวนคืนแห่งประวัติศาสตร์และการสิ้นสุดแห่งความฝัน”(The return of history and the end of dreams) (Kagan, 2008) กล่าวคือการสิ้นสุดของความขัดแย้งในยุคหลังสงครามเย็นเป็นเพียงภาพลวงตา (Mirage) เพราะแท้จริงแล้ว ความขัดแย้งระหว่างชาติต่างๆยังคงปรากฏการณ์ที่พบเห็นได้ในการเมืองระหว่างประเทศ (Kagan, 2008: 4-5)

ความท้าทายบทใหม่ของสหรัฐฯปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมผ่านเหตุการณ์วินาศกรรมเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2001 หรือเหตุการณ์ 9/11 ซึ่ง Noam Chomsky ชี้ว่าเป็นครั้งแรกที่สหรัฐฯถูกโจมตีโดยตรงบนแผ่นดินแม่ (Mainland) นับตั้งแต่การลอบโจมตีโดยกองทัพญี่ปุ่นที่ Pearl Harbor ในปี 1941(Chomsky, 2002) ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่าเหตุการณ์ 9/11 สะท้อนรูปแบบการก่อการร้ายของตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ (Non-State Terrorism) (Fotion, Kashnikov and Lekea, 2007: 90-93) แต่กลับสามารถสร้างความเสียหาย

ให้กับรัฐมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ ในปริมาณมหาศาล² ทั้งนี้เพื่อตอบโต้ภัยคุกคามและรักษาไว้ซึ่งสถานะของความเป็นมหาอำนาจในระบบระหว่างประเทศ ประธานาธิบดี Bush ได้ประกาศในที่ประชุมสภาครองเกรสภายหลังจากเหตุการณ์โศกนาฏกรรมดังกล่าวเพียง 9 วันว่า “ทุกชาติ ทุกภูมิภาค ขณะนี้ต้องตัดสินใจว่าจะเลือกอยู่ข้างเราหรืออยู่ข้างผู้ก่อการร้าย” (Bush, 2001) ซึ่งอาจพิจารณาได้ว่าสุนทรพจน์ดังกล่าวเป็น “หลักหมุดแรก” ของการประกาศสงครามต่อต้านการก่อการร้าย (War on Terrorism) อันปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมภายหลังจากการเปิดสมรภูมิรบในอัฟกานิสถานและอิรักในปี 2001 และ 2003 ตามลำดับ ยุทธศาสตร์การทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายของสหรัฐฯ มิได้จำกัดวงอยู่แต่เฉพาะในทวีปอเมริกาเหนือหรือในภูมิภาคตะวันออกกลาง หากแต่เป็นยุทธศาสตร์การต่อต้านการก่อการร้ายในระดับโลก (Global War on Terrorism) ซึ่งมีนัยสำคัญยิ่งต่อการกำหนดท่าทีและนโยบายต่างประเทศไทย โดยหากพิจารณาจากคำกล่าวของ Bush ให้ “เลือกข้าง” ไทยจะกำหนดท่าทีอย่างไรต่อนโยบายดังกล่าวของสหรัฐฯ แม้ในเบื้องต้นอาจพิจารณาได้ว่าไทยคงไม่ “เลือก” เข้ากับกลุ่มผู้ก่อการร้าย แต่ไทยจะจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของตนกับ “มหามิตร” อันเก่าแก่อย่างสหรัฐฯ ในการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายอย่างไร

Perception: สาระสำคัญและการประยุกต์ใช้

“The premise of the decision-making approach to foreign policy and international relations assume that the leaders matter in the explanation of foreign policy decisions by acting on their definitions of the situation in the domain of world politics”

(Mintz and DeRouen Jr., 2010: 19)

² ปฏิบัติการของกลุ่มผู้ก่อการร้ายซึ่งใช้งบประมาณในการเตรียมการเพียง 5 แสนเหรียญสหรัฐฯ กลับสร้างความเสียหายให้แก่ภาคธุรกิจตลอดจนงบประมาณในการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายซึ่งคิดเป็นมูลค่ากว่า 3.3 แสนล้านเหรียญสหรัฐฯ (Stiglitz and Bilmes, 2008)

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในมิติหนึ่งคือ การศึกษากลไกในการกำหนดนโยบาย (Policy Making Machinery) อันเปรียบเสมือนเป็นกล่องดำ (Black box) ของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แนวทางศึกษาหนึ่งซึ่งช่วยคลี่คลายความสลับซับซ้อนของ“กล่องดำ” ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คือการศึกษากระบวนการตัดสินใจกำหนดนโยบายต่างประเทศ (Foreign Policy Decision Making) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณา Perception ของผู้กำหนดนโยบายซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวัตถุประสงค์และทางเลือกของพฤติกรรม ตลอดจนการตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป (Holsti, 1995: 271) โดยคุณประโยชน์สำคัญของการศึกษาเช่นนี้ คือการเข้าถึงความรู้สึกนึกคิด (Get into the mind) ตลอดจนสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการรับรู้ (Cognitive Process) และคุณลักษณะส่วนตัวของผู้นำซึ่งส่งผลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศ (Mintz and DeRouen Jr., 2010: 5)

อาจพิจารณาได้ว่า Richard C. Snyder, Henry W. Bruck และ Burtin Sapin ถือเป็นกลุ่มนักวิชาการผู้บุกเบิกการศึกษาซึ่งมุ่งเน้นการวิเคราะห์ตัวผู้กำหนดนโยบายเป็นสำคัญ โดย Snyder, Bruck และ Sapin นำเสนองานชิ้นสำคัญคือ *Decision-Making as an Approach to the Study of International Politics* (1954) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของกระบวนการในการกำหนดนโยบายผ่านการผสมผสานระหว่างพฤติกรรมองค์การ การสื่อสารและแรงจูงใจ ทั้งนี้เพื่อจะตอบคำถามสำคัญคือเหตุใดผู้กำหนดนโยบายเลือกจึงกำหนดนโยบายต่างประเทศเช่นนั้น นอกจากนี้งานซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพิจารณา Perception ของผู้กำหนดนโยบายที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่งคือ *Perception and Misperception in International Politics* (1976) ของ Robert Jervis ซึ่งให้ความสำคัญกับกระบวนการรับรู้ (Cognitive Process) ของผู้นำซึ่งมีความเกี่ยวพันกับทฤษฎีทางจิตวิทยา (Psychological Theory) หรือจิตวิทยาการรับรู้ (Cognitive Psychology) ซึ่งมีสาระสำคัญคือการพิจารณาว่าบุคคล [ในฐานะผู้กำหนดนโยบาย] มีการเสาะแสวงหา ประมวลผล และจัดเก็บข้อมูลอันจะส่งผลกระทบต่อกระบวนการตัดสินใจอย่างไร (Van Wagner, 2008 อ้างใน Mintz and DeRouen Jr., 2010: 8)

K. J Holsti นักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศคนสำคัญ ที่ว่าผู้กำหนดนโยบายมีเส้นทางเลือกตลอดจนมีกฎเกณฑ์และบรรทัดฐาน เพื่อประกอบการตัดสินใจที่แตกต่างหลากหลาย อาทิ Mikhail Gorbachev เลือกที่จะเปลี่ยนแปลงธรรมเนียมปฏิบัติของการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ของอดีตสหภาพโซเวียตโดยปราศจากการบังคับหรือแรงกดดันจากพรรค คอมมิวนิสต์หรือกรณีที่ Saddam Hussein ตัดสินใจใช้กองกำลังทหารบุกยึด คูเวตโดยปฏิเสธทางเลือกอื่น (Holsti, 1995: 251) ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่าผู้นำ แต่ละคนล้วนมี Perception ในการสนองตอบต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพ แวดล้อมระหว่างประเทศที่แตกต่างกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการพิจารณาผู้นำ ในฐานะปัจเจกบุคคลสะท้อนให้เห็นจินตภาพของผู้นำในการตีความ“ความ จริง”ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่แตกต่างกัน นอกจากนี้อาจพิจารณา ได้ว่าผู้นำซึ่งมีอำนาจภายในรัฐสูงมักมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดนโยบายโดยมิ จำเป็นต้องแสวงหาฉันทามติภายในสังคม อาทิ Mao Tse-Tung, Fidel Castro, Joseph Stalin และ Kim Jong-il (Mintz and DeRouen Jr., 2010: 19)

อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดสำคัญของการศึกษา Perception ของผู้นำ คือ การปราศจากซึ่งแบบแผนหรือทฤษฎีที่สามารถประยุกต์ใช้ตัวแบบทาง ทฤษฎีซึ่งใช้อธิบายพฤติกรรมหรือกระบวนการตัดสินใจของบุคคลหนึ่งเพื่อใช้อธิบายกับอีกบุคคลซึ่งมีพื้นฐานทางความคิดและประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกัน แต่กระนั้นแนวทางหนึ่งซึ่งสามารถอธิบายการก่อรูปทางความคิดหรือโลกทัศน์ของผู้นำสามารถพิจารณาได้จาก การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) (ธนาสฤษฎี สตะเวทิน, 2551: 26) ผ่านสถาบันหลัก อาทิ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและสถาบันศาสนา ตลอดจนประสบการณ์ส่วนตัวและปัจจัยทางจิตวิทยา (Mintz and DeRouen Jr., 2010: 19) ซึ่งล้วนมีผลต่อมุมมองและทัศนคติในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ

แม้การศึกษาและทำความเข้าใจ Perception ของผู้นำจะมีความสำคัญดังคำกล่าวที่ว่า “*In politics, perception is everything*” Alex Mintz และ Karl DeRouen Jr. ได้เสนอว่า การพิจารณาการกำหนดนโยบายต่างประเทศ อย่างรอบด้านควรคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการได้แก่สภาพแวดล้อม

ขณะตัดสินใจ (Decision Environment) ปัจจัยทางจิตวิทยา (Psychological Factor) บริบทการเมืองภายใน (Domestic Politics) และปัจจัยทางการเมืองระหว่างประเทศ (International Factors) ควบคู่กันไป

ทักษิณ : ภูมิหลังและ Perception ต่อสหรัฐฯ

“He won four general elections by larger margins than any earlier leader in Thailand’s democratic history. He was driven from power by a long emotional campaign that tore the country apart. His call for revolution prompted the army’s largest- ever exercise in riot control. For some he is an outstanding leader who was persecuted by a jealous old elite. For others, he is a corrupt, unprincipled, and dangerous man who used money to gain power and used power to make money...”

(Phongpaichit and Baker, 2009: vii)

ข้อความข้างต้นช่วยฉายภาพและสรุปชีวิตทางการเมืองของทักษิณทั้งในมิติของการขึ้นสู่อำนาจ ความนิยมและกระแสต่อต้าน ตลอดจนการลงสู่อำนาจ “อย่างเป็นทางการ” ภายหลังการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ได้อย่างครบถ้วน อย่างไรก็ตาม การศึกษาและทำความเข้าใจ Perception ของทักษิณต่อสหรัฐฯ เลี่ยงมิได้ที่จะต้องวิเคราะห์ชีวิตและประสบการณ์เพื่อค้นหาว่าโดยพื้นฐานแล้วทักษิณมีทัศนคติอย่างไรต่อสหรัฐฯ ทั้งในช่วงก่อนการเข้าสู่ถนนทางการเมืองจนถึงการขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ทักษิณเติบโตในครอบครัวตระกูลนักธุรกิจและได้รับอิทธิพลทางความคิดจาก เลิศ ชินวัตรผู้เป็นบิดา ดังที่ทักษิณชี้ว่า “มรดกจากพ่อที่ปรากฏในตัวผมชัดเจนที่สุดนั่นคือ แพทเทิร์นการทำธุรกิจหรือสไตร์กัลล่าเสี่ยง กัลล่าลง ชอบของสมัยใหม่และการทำงานด้วยจินตนาการ” (ทักษิณ ชินวัตร, 2544: 27)

นอกเหนือจากเส้นทางธุรกิจ ตระกูลชินวัตรยังมีบทบาทในการเมืองท้องถิ่นและการเมืองระดับประเทศ³ (โปรดดู McCargo and Pathmanand, 2005a, Phongpaichit and Baker, 2009: 37) ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่าส่วนผสมของฐานอำนาจในพรรคของทักษิณจำต้องวางอยู่บนเส้นทางการเมืองและธุรกิจควบคู่กันไป ทักษิณได้รับการศึกษาจากโรงเรียนมฟอร์ตวิทยาลัย ซึ่งเป็นโรงเรียนคาทอลิกที่วางรากฐานทางภาษาอังกฤษให้กับทักษิณจนถึงระดับม.ศ. 4 และสามารถสอบเข้าโรงเรียนเตรียมทหารรุ่นที่ 10 โดยตัดสินใจเลือกเหล่าตำรวจ (อิริวัฒน์ ทรัพย์ไพฑูรย์, 2543: 17) ในช่วงชีวิตภายใต้รั้วโรงเรียนเตรียมทหาร ทักษิณเชื่อว่าโรงเรียนเตรียมทหารมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ล้ำหน้าสถาบันการศึกษาในระดับเดียวกัน ทั้งนี้เพราะได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐบาลสหรัฐฯ ซึ่งเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดกับไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (ทักษิณ ชินวัตร, 2544: 57) เมื่อสำเร็จการศึกษาทักษิณได้รับทุนข้าราชการพลเรือนเพื่อศึกษาต่อในระดับมหาดบัณฑิตและดุฎีกบัณฑิตด้านอาชญาวิทยา (Criminal Justice) ณ มหาวิทยาลัย Eastern Kentucky และมหาวิทยาลัย Sam Houston State ประเทศสหรัฐอเมริกาตามลำดับ (Phongpaichit and Baker, 2009: 40) โดยการได้รับโอกาสให้ศึกษาต่อในสหรัฐฯ สำหรับทักษิณแล้วถือเป็นประสบการณ์ที่ “เปิดโลกทัศน์” ให้กับเขาอย่างแท้จริง (ทักษิณ ชินวัตร, 2544: 95)

อาจกล่าวได้ว่า สหรัฐฯ ในพรรคของทักษิณคือ ประเทศที่เปิดโอกาสให้เขาได้พัฒนาและเก็บเกี่ยวองค์ความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ในเรื่องคอมพิวเตอร์ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ผลักดันให้ทักษิณสนใจทำธุรกิจด้านคมนาคม

³ บทบาทของตระกูลชินวัตรในการเมืองท้องถิ่นและการเมืองระดับประเทศปรากฏให้เห็นได้จากบทบาทของสมาชิกในตระกูลชินวัตรตั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน อาทิ เลิศ ชินวัตร ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2512-2514) พลเอกชัยสิทธิ์ ชินวัตรก็เคยลงรับสมัครเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดราชบุรีสังกัดพรรคเพื่อไทยในปี พ.ศ. 2544 แต่ไม่ได้รับการเลือกตั้ง พลเอกอุทัย ชินวัตร เคยดำรงตำแหน่งที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในสมัยนายวันมูหะมัดนอร์ มะทา(พ.ศ. 2545- 2547) ในขณะที่เยาวภา วงศ์สวัสดิ์ ภรรยาของอดีตนายกรัฐมนตรีสมชาย วงศ์สวัสดิ์ (18 กันยายน พ.ศ. 2551 – 2 ธันวาคม พ.ศ. 2551) และหัวหน้ากลุ่มวังบัวบานก็เพิ่งได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งซ่อมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขต 3 เชียงใหม่ พ.ศ. 2556 นอกจากนี้ทายาททางการเมืองคนสำคัญของตระกูลชินวัตรในปัจจุบันคือยังลักษณ์ ชินวัตรซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตั้งแต่ พ.ศ. 2554 – ปัจจุบัน

และการติดต่อสื่อสาร⁴ ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่าช่วงชีวิตของทักษิณตั้งแต่เข้าโรงเรียนเตรียมทหาร การเข้ารับราชการตำรวจ ระหว่างการลาศึกษาต่อ จนถึงภายหลังเมื่อเริ่มต้นทำธุรกิจจนประสบความสำเร็จล้วนถูกหล่อหลอมจากตัวแบบทางความคิดแบบสหรัษฎ์ ตลอดจนมีส่วนร่วมสำคัญในการก่อรูป Perception ของทักษิณต่อสหรัษฎ์ในฐานะพันธมิตรมากกว่าการเป็นศัตรูหรือภัยคุกคาม

ทักษิณ : ชีวิตบนถนนสายการเมืองและบทบาทในกระทรวงการต่างประเทศ

"Thaksin's Foreign Policy is Thailand's Foreign Policy"

(Chachavalpongpun, 2010: 42)

ภายหลังจากสำเร็จการศึกษา ทักษิณกลับเข้ารับราชการในตำแหน่งรองผู้อำนวยการศูนย์ประมวลข่าวสาร สังกัดกองบัญชาการตำรวจนครบาล ก่อนตัดสินใจเริ่มต้นธุรกิจจนประสบความสำเร็จและตัดสินใจเข้าสู่แวดวงการเมืองในท้ายที่สุด เส้นทางของทักษิณบนถนนสายการเมืองเริ่มต้นจากคำชักชวนของพลตรี จำลอง ศรีเมืองซึ่งทาบทามให้ทักษิณเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (พฤศจิกายน 2537- กุมภาพันธ์ 2538)(Chachavalpongpun, 2010: 8) สังกัดพรรคพลังธรรมซึ่งเป็นพรรคร่วมรัฐบาลของพรรคประชาธิปัตย์ภายใต้นายกรัฐมนตรีชวน หลีกภัย (McCargo and Pathmanand, 2005a: 8-9) ทักษิณซึ่งว่าขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีได้พยายามดำเนินนโยบายการทูตในเชิงรุกและการบริหารงานโดยอาศัยวิสัยทัศน์แบบนักธุรกิจมากยิ่งขึ้นตลอดจนชี้ว่ากระทรวงต่างประเทศต้องปรับตัวให้เข้ากับยุคที่เศรษฐกิจนำการเมือง⁵ (ทักษิณ ชินวัตร, 2544: 175) แต่ทักษิณก็ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเพียง 101 วันเท่านั้น

⁴ ดูเพิ่มเติมเกี่ยวกับธุรกิจของทักษิณใน Phongpaichit and Baker, 2009: 25-95

⁵ นอกจากนี้ส่วนสำคัญของการต่างประเทศไทยในสมัยทักษิณคือ คณะที่ปรึกษาโดยตัวแบบคณะที่ปรึกษาในอุดมคติของทักษิณคือ คณะที่ปรึกษากันตริโลกในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ โดยคณะที่ปรึกษาคณะสำคัญในสมัยทักษิณประกอบด้วย พันศักดิ์ วิญญรัตน์และ ดร. สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ (McCargo and Pathmanand, 2005a: 93-84, Chachavalpongpun, 2010: 45)

ภายหลังจากกระแสวิพากษ์วิจารณ์เรื่องความเหมาะสมของการประกอบธุรกิจ ขณะดำรงตำแหน่งทางการเมืองซึ่งขัดต่อรัฐธรรมนูญ (McCargo and Pathmanand, 2005a: 9)

แม้ประสบการณ์และสายสัมพันธ์ในกระทรวงการต่างประเทศจะส่งผลให้ทักษิณเมื่อดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในสมัยแรก⁶ สามารถบริหารงานตลอดจนมีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศได้ค่อนข้างเป็นอิสระ ดังจะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงแกนหลักของนโยบายปฏิสัมพันธ์กันอย่างยืดหยุ่น (Flexible Engagement) อันเป็นมรดกทางการต่างประเทศของพรรคประชาธิปัตย์สู่นโยบายปฏิสัมพันธ์ในเชิงรุกแบบก้าวไปข้างหน้า (Forward Engagement) ซึ่งมุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของไทยและอาเซียนเพื่อรองรับการแข่งขันในเวทีโลก อย่างไรก็ตาม การเข้ามามีส่วนสำคัญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของทักษิณก็สร้างความไม่พอใจจากนักการทูตระดับสูงตลอดจนอดีตเอกอัครราชทูตอาทิ นายสุรพงษ์ ชัยนาม อดีตเอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐฯ ซึ่งให้ความเห็นว่าการต่างประเทศไทยในสมัยทักษิณมิได้ดำเนินอยู่บนหลักประชาธิปไตย (Chachavalpongpun, 2010: 42)

จุดมุ่งหมายหลักของการต่างประเทศไทยในสมัยทักษิณคือการผลักดันให้ไทยกลายเป็นชาติมหาอำนาจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยนัยหนึ่งของการก้าวขึ้นเป็นมหาอำนาจในภูมิภาคคือการเปลี่ยนแปลงธรรมเนียมปฏิบัติของการกำหนดนโยบายต่างประเทศไทยซึ่งยึดสหรัฐฯ เป็นศูนย์กลางสู่การปรับใช้นโยบายเปิดประตูทุกทิศทาง (Omnidirectional Policy) กล่าวคือการต่างประเทศไทยมีท่าทีที่จะถอยห่างจากร่มเงาของสหรัฐฯ และให้ความสำคัญกับการเปิดความสัมพันธ์กับจีน สหภาพยุโรปและกลุ่มประเทศในภูมิภาคมุสลิมมากยิ่งขึ้น (Chambers, 2004: 460) โดยมียึดอยู่กับสายสัมพันธ์กรุงเทพ-วอชิงตันเฉกเช่นเดียวกับรูปแบบความสัมพันธ์ที่ปรากฏให้เห็นในช่วงสงครามเย็น

⁶ ภายหลังจากการตัดสินใจยุบสภาของรัฐบาลชวน หลีกภัยในปี พ.ศ. 2543 ทักษิณตัดสินใจก่อตั้งพรรคไทยรักไทยในปี พ.ศ. 2541 และได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป พ.ศ. 2544

จาก IMF สู่นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ

ความสำเร็จของการขึ้นสู่อำนาจของทักษิณส่วนหนึ่งเป็นผลจากปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งไทยจำเป็นต้องร้องขอความช่วยเหลือทางการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF) โดยนัยหนึ่งการเข้าควบคุมและกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจของ IMF ตามมาซึ่งกระแสวิพากษ์วิจารณ์ว่าไทยกำลังสูญเสียอำนาจอธิปไตยในการควบคุมเศรษฐกิจภายในประเทศ ปฏิกริยาตอบสนองต่อการปฏิบัติตามข้อกำหนดของ IMF ในสังคมไทยถูกสะท้อนผ่านการหยิบยกแอกประวัติศาสตร์ไทยโบราณโดยผูกโยงการแทรกแซงทางนโยบายเศรษฐกิจไทยของ IMF เข้ากับการสูญเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่า (Phongpaichit and Baker, 2009: 77) ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่าปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจภายในประเทศส่งผลให้ความนิยมต่อพรรคประชาธิปัตย์เสื่อมถอยลง (Chanlett- Avery, 2009: 6) ควบคู่กันไปกับเส้นทางบนถนนสายการเมืองที่เปิดกว้างของทักษิณและพรรคไทยรักไทย

การก่อตั้งพรรคไทยไทยรักไทยในปี พ.ศ. 2541 สะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ชาตินิยมทางเศรษฐกิจ (Economic Nationalism) ซึ่งมุ่งหมายที่จะปลดปล่อยพันธกรณีและกอบกู้เศรษฐกิจไทยจากปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ (McCargo and Pathmanand, 2005a: 8-9) โดยอุดมการณ์ชาตินิยมชุดใหม่นี้มิได้ยึดโยงอยู่กับแนวคิดเรื่องชุมชนจินตกรรม (Imagined Community) ตามข้อเสนอของ Benedict Anderson⁷ หากแต่ปรากฏให้เห็นในมิติของทุนนิยมข้ามชาติซึ่งถูกผลิตและผลิตซ้ำให้เป็นศัตรูสำคัญของอุดมการณ์ชาตินิยมชุดใหม่ของระบบเศรษฐกิจไทย ผาสุก พงษ์ไพจิตรและ Chris Baker ชี้ว่าอุดมการณ์ชาตินิยมทางเศรษฐกิจในสังคมไทยมีลักษณะตั้งรับ (Defensive) กล่าวคือมีความแตกต่างจากอุดมการณ์ชาตินิยมแบบเดิมซึ่งมีลักษณะก้าวร้าวและ

⁷ ข้อถกเถียงหลักของ Anderson วางอยู่บนสมมติฐานที่ว่าชาตินิยมเป็นประดิษฐกรรมที่ถูกประกอบสร้างขึ้น แต่กระนั้นสำนักแห่งความเป็นชาติซึ่งเป็นสิ่งที่ Anderson เรียกว่าเป็นชุมชนจินตกรรมกลับมีพลังอันแรงกล้าในการหลอมรวมความรู้สึกนึกคิดของคนต่างชาติพันธุ์ ศาสนาและวัฒนธรรมของคนในชาติให้รู้สึกถึงความเป็นพวกพ้องและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันดังเช่นความสามัคคีในระดับชุมชน (โปรดดู Anderson, 2006)

ต้องการขยายอำนาจอยู่เป็นนิจ (Phongpaichit and Baker, 2009: 81) อย่างไรก็ตาม นโยบายต่างประเทศไทยภายใต้ทักษิณก็สะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์สำคัญที่จะผลักดันให้ไทยกลายเป็นผู้นำในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยนำเสนอภาพลักษณ์ตัวเองในฐานะ CEO ซึ่งบริหารบริษัทชื่อประเทศไทย (Phongpaichit and Baker, 2009: 101)

ปรากฏการณ์ต่อต้าน IMF ในสังคมไทยถือเป็นส่วนสำคัญต่อการก้าวขึ้นสู่อำนาจของทักษิณ ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่าทักษิณและไทยรักไทยเล็งเห็นได้ชัดว่าจำเป็นต้องสนับสนุนนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจเพื่อสอดคล้องกับบริบทและทัศนคติที่แปรเปลี่ยนไปของสังคมไทยต่อสหรัฐฯ โดยความสำเร็จของการปลุกกระแสชาตินิยมทางเศรษฐกิจของทักษิณได้รับเสียงตอบรับจากกลุ่มชนชั้นนำไทยตลอดจนผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Chachavalpongpun, 2010: 30) อย่างไรก็ตาม แม้จะเป็นที่ประจักษ์ว่าสหรัฐฯมิได้ให้ความช่วยเหลือไทยอย่างจริงจังในการแก้ไขปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ และทางเลือกเดียวในการฟื้นฟูเศรษฐกิจไทยคือการยินยอมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และข้อบังคับจาก IMF อย่างหลีกเลี่ยงมิได้

แม้ทักษิณจะมีบทบาทสำคัญในฐานะ “ผู้ปลดปล่อย” ไทยจาก IMF ตลอดจนผลักดันนโยบายต่างประเทศซึ่งสะท้อนการ “ถอยห่าง” ออกจากร่มเงาของสหรัฐฯสู่การเป็นพันธมิตรกับจีน สหภาพยุโรปและกลุ่มประเทศในตะวันออกกลางมากยิ่งขึ้น⁸ แต่ก็ได้แสดงให้เห็นว่า Perception ของทักษิณต่อสหรัฐฯจะเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นศัตรูแต่อย่างใด โดยแม้รูปแบบของความร่วมมือระหว่างไทยและสหรัฐฯจะมีลักษณะ “ห่างเหิน” เพราะสหรัฐฯมิได้ให้ความช่วยเหลือเมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจดังที่ไทยคาดหวัง แต่การจัดวางสถานะและนโยบายต่างประเทศไทยในสมัยทักษิณส่วนหนึ่งก็ได้รับประโยชน์จากรูปแบบความสัมพันธ์เช่นนี้ กล่าวคือทักษิณสามารถใช้ประโยชน์และผลักดันอุดมการณ์ชาตินิยมทางเศรษฐกิจเพื่อขึ้นสู่อำนาจได้เป็นผลสำเร็จ

⁸ ทักษิณยังต้องการผลักดันให้เกิดความร่วมมือระหว่างชาติในเอเชีย (Asia Cooperation Dialogue: ACD) โดยมุ่งหมายที่จะเสริมสร้างอำนาจต่อรองให้กับกลุ่มประเทศในเอเชียให้สามารถแข่งขันกับกลุ่มเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค อาทิ NAFTA และ EU ได้อย่างเท่าเทียม (Chambers, 2004: 465)

ระเบียบโลกชุดใหม่ของพญาอินทรี: จาก 9/11 สู่อการประกาศสงคราม ต่อต้านการก่อการร้าย

แม้แกนหลักของ “Thaksiplomacy” หรือการต่างประเทศของไทยในสมัยรัฐบาลทักษิณจะถูกขับเคลื่อนด้วยมิติทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ (Business-oriented Policy) อย่างไรก็ตาม มิติทางความมั่นคงก็ยังคงเป็นสิ่งที่มีรัฐในระบบระหว่างประเทศไม่ว่าจะเป็น “รัฐเล็ก” หรือ “รัฐใหญ่” มิสามารถเพิกเฉยได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศแปรเปลี่ยนไป นอกจากนี้ อาจพิจารณาได้ว่านโยบายต่างประเทศของรัฐเล็กกับนโยบายด้านความมั่นคงมีความเกี่ยวพันกันอย่างสลับซับซ้อน กล่าวอีกนัยหนึ่ง นโยบายต่างประเทศของรัฐเล็กกับนโยบายด้านความมั่นคงคือ นโยบายชุดเดียวกันนั่นเอง ทั้งนี้หากพยายามทำความเข้าใจความสำคัญของระเบียบโลกของรัฐมหาอำนาจและผลกระทบต่อ การกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยอาจย้อนพิจารณาจากบริบทความสัมพันธ์ระหว่างกรุงเทพ-วอชิงตัน ณ ช่วงเวลาแห่งสงครามเย็นซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ถือเป็นรากฐานสำคัญยิ่งของความสัมพันธ์ของทั้งสองชาติ (สุรชาติ บำรุงสุข, 2550: 1) กล่าวอีกนัยหนึ่ง ในช่วงเวลาที่สงครามเย็นกำลัง “ร้อนระอุ” ไทยและสหรัฐฯ ต่างตระหนักว่าลัทธิคอมมิวนิสต์ถือเป็นภัยคุกคามร่วมกัน โดยยุทธศาสตร์สำคัญของสหรัฐฯ คือ นโยบายปิดล้อมการขยายเขตอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ (Containment Policy) สมรภูมิมืดที่สะท้อนให้เห็นความร่วมมือของทั้งสองชาติปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมทั้งในกรณีของสงครามเกาหลี สงครามลาว สงครามเวียดนามและสงครามอ่าวเปอร์เซีย (Chanlett- Avery, 2009: 8)

แม้ภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์จะสูญสลายไปพร้อมกับกำลัสิ้นสุดของสงครามเย็น ความสัมพันธ์ในมิติทางความมั่นคงของไทยและสหรัฐฯ ยังปรากฏให้เห็นผ่านการฝึก Cobra Gold และ CARAT (สาธิต มนต์สุรกุล, 2550: 8) รวมทั้งการก่อตั้งศูนย์ข่าวกรองต่อต้านการก่อการร้าย (Counter- Terrorism Intelligence Centre: CTIC)⁹ แต่กระนั้นความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสหรัฐฯ ในยุคหลังสงครามก็มีได้แน่นแฟ้นด้วยเหตุเพราะภัยคอมมิวนิสต์ซึ่งถือเป็น

⁹ CTIC เป็นความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยในสมัยนายกรัฐมนตรีชวน หลีกภัยกับองค์การข่าวกรองกลางของสหรัฐฯ เพื่อรวบรวมข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ก่อการร้ายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Chambers, 2004: 465)

คุกคามร่วมกันได้สิ้นสุดลงพร้อมกับการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 ประกอบกับความล้มเหลวในสงครามเวียดนาม สหรัฐฯภายใต้ลัทธินิกสัน (Nixon Doctrine) จึงตัดสินใจถอนทหารออกจากเวียดนามซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการลดทอนบทบาทของสหรัฐฯในดินแดนอุษาคเนย์ นอกจากนี้เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 สหรัฐฯเองก็มิได้มีบทบาทสำคัญต่อการแก้ไขวิกฤตดังกล่าว ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคหลังสงครามเย็นมีโซภูมิภาคซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อผลประโยชน์ของสหรัฐฯในสถาปัตยกรรมทางการเมืองระหว่างประเทศอีกต่อไป

เหตุการณ์สำคัญซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง “จุดเปลี่ยน” ของนโยบายต่างประเทศสหรัฐฯต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกิดขึ้นภายหลังจากเหตุการณ์วินาศกรรมในวันที่ 11 กันยายน 2001 ซึ่งฉายภาพโอกาสของการหวนคืนสู่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสหรัฐฯให้กลับมาแน่นแฟ้นอีกครั้ง โดยภายหลังจากเหตุการณ์วินาศกรรมดังกล่าวภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้กลายเป็น “แนวรบที่สอง” ของยุทธศาสตร์การต่อต้านก่อการร้ายในระดับโลกของสหรัฐฯไปโดยปริยาย โดยหนึ่งในชาติพันธมิตรดั้งเดิมของสหรัฐฯอย่างฟิลิปปินส์ในสมัยของประธานาธิบดี Gloria Macapagal-Arroyo ก็ให้ความร่วมมือกับสหรัฐฯอย่างเต็มที่ (Castro, 2007: 3)¹⁰ เปรียบเสมือนกับสิงคโปร์ในสมัยนายกรัฐมนตรี Goh Chok Tong (สาธิต มนต์สุรกุล, 2550: 13)

สหรัฐฯยังพยายามสร้างกลุ่มพันธมิตรเพื่อต่อกรกับกลุ่มผู้ก่อการร้ายในระดับโลก (Global Coalition) ผ่านการริเริ่มและสถาปนาความสัมพันธ์กับรัฐซึ่งเป็นพันธมิตรและมีโซพันธมิตรดั้งเดิมของตน สหรัฐฯเริ่มต้นปรับความสัมพันธ์กับปากีสถานภายใต้พลเอก Pervez Musharraf (วุดวาร์ด, บ็อบ 2004: 71) พร้อมกับการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ชาวอัฟกานิสถานและรัสเซียเพื่อสร้างความชอบธรรมและเสียงสนับสนุนในการเข้าสู่สงคราม (Duncan and Doddard, 2009: 270) กล่าวอีกนัยหนึ่งสหรัฐฯในยุคหลัง 9/11 จำต้องแสวงหาพันธมิตรใหม่

¹⁰ สหรัฐฯเองก็ให้การช่วยเหลือฟิลิปปินส์ในการปราบปรามกลุ่ม Abu Sayyaf, Moro Islamic Liberation Front (MILF) และ Jemaah Islamiyah (ประภัสสร เทพชาตรี, 2554: 226) ซึ่งเป็นกลุ่มที่สหรัฐฯเชื่อว่ามี ความเชื่อมโยงกับ Al Qaeda และ Osama Bin Laden (Tan, 2010: 2)

และรักษาพันธมิตรดั้งเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาติที่มีสายสัมพันธ์พิเศษกับสหรัฐฯ อย่างอังกฤษและกลุ่มประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป เชกเช่นเดียวกับญี่ปุ่นภายใต้ นายกรัฐมนตรี Junichiro Koizumi (Gardner, 2005)

คำถามสำคัญที่ตามมาคือไทยจะจัดวางสถานะและกำหนดนโยบาย ต่างประเทศไปในทิศทางใด โดยหากพิจารณาจากสภาพแวดล้อมระหว่าง ประเทศและระเบียบโลกชุดใหม่ภายใต้ยุทธศาสตร์การทำสงครามต่อต้านการ ก่อการร้าย อาจพิจารณาได้ว่าทางเลือกของไทยในการ “ไม่เข้าร่วม” กับสหรัฐฯ คงมิใช่ทางเลือกที่ผู้นำไทยคิดคำนึงถึง หากแต่การ “เข้าร่วม” กับสหรัฐฯ ในครั้งนี้จะมีระดับของความร่วมมือมากน้อยเพียงใด

การลุ้ไปตามสายลม(แห่งการประสานผลประโยชน์)

Muthiah Alagappa ซึ่งว่าการตระหนักรู้ถึงภัยคุกคาม (Threat Perception) คือกระบวนการซึ่งสะท้อนความโน้มเอียงในการตัดสินใจล่วงหน้าก่อนเหตุการณ์จริงจะปรากฏขึ้น (Predisposition) โดยกระบวนการดังกล่าวจะส่งผลต่อการ พิจารณาสถานการณ์ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงปลอดภัยของรัฐ (Alagappa, 1987: 17) การตระหนักรู้ถึงภัยคุกคามจำต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ อาทิ ปัจจัยด้านจิตวิทยาซึ่งประกอบด้วย 2 ขั้นตอนได้แก่ ขั้นตอนของการสำรวจภัย คุกคามและขั้นตอนตัดสินใจว่าสิ่งนั้นคือภัยคุกคามหรือไม่ Alagappa ซึ่งต่อไปว่า ใน ประเทศกำลังพัฒนา ผู้นำมีส่วนสำคัญยิ่งต่อการตีความว่าปรากฏการณ์ใดคือ “ภัย คุกคาม” ของชาติ โดยระบบความเชื่อ คุณค่า แรงจูงใจ ตลอดจนผลประโยชน์ของ ผู้นำและองค์กรซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องจึงมีส่วนสำคัญยิ่งต่อการพิจารณาการตระหนักรู้ถึงภัยคุกคามในรัฐหนึ่ง (Alagappa, 1987: 17)

หากประยุกต์ข้อเสนอเบื้องต้นของ Alagappa เพื่ออธิบายนโยบายต่างประเทศไทยต่อยุทธศาสตร์ต่อต้านการก่อการร้ายของสหรัฐฯ คำถามสำคัญ ประการหนึ่งคือ ทักษิณ พิจารณาภัยจากการก่อการร้ายว่าเป็นภัยคุกคาม (Threats) ต่อไทยเชกเช่นเดียวภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ซึ่งถือหลักหมุดยึด โยงความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสหรัฐฯ ในห้วงเวลาแห่งสงครามเย็นหรือไม่ บทความชิ้นนี้เสนอว่าทักษิณในช่วงแรกมิได้มี Perception ต่อภัยจากการ

ก่อการร้ายว่าเป็นภัยคุกคามหลักของไทย¹¹ โดยพิจารณาจากถ้อยแถลงของทักษิณต่อสื่อมวลชนไทยซึ่งระบุว่า “รัฐบาลขอยืนยันว่าการก่อการร้ายถือเป็นอาชญากรรมที่ทุกฝ่ายทั่วโลกจะต้องร่วมมือกันขจัด และประเทศไทยก็ยินดีร่วมมือกับนานาชาติ รวมทั้งสหรัฐฯ ในการจัดการกับการก่อการร้ายในทุกรูปแบบ... เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นกระทบต่อเราก็ในฐานะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของโลก แต่ในสิ่งหนึ่งที่เราคาดว่าจะเกิดอะไรขึ้นในวันข้างหน้า นั้น เราได้พิจารณาถึงผล กระทบที่จะมีต่อคนไทยและประเทศไทย **ไม่ได้รับผลกระทบโดยตรงใดๆ แล้วเราก็จะติดตามทุกระยะ...**” (ข่าวสด, 17 ก.ย. 2544) ในช่วงต้นของยุทธศาสตร์การทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย แม้ทักษิณประกาศจุดยืนที่ชัดเจนว่าไทยจะ “เป็นกลางอย่างเคร่งครัด” (Chambers, 2004: 465) ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของพลเอก ธรรมรัตน์ อิศรางกูร ณ อยุธยา รองนายกรัฐมนตรีที่ระบุว่า “ไทยจะวางตัวเป็นกลางโดยไม่สนับสนุนทั้งกลุ่มผู้ก่อการร้ายหรือสหรัฐฯ ในทำสงคราม เพราะเกรงว่าไทยจะตกเป็นเป้าของกลุ่มผู้ก่อการร้าย” (Chambers, 2004: 465)

แม้ในช่วงแรกทักษิณจะมีได้เล็งเห็นว่าภัยจากการก่อการร้ายเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงต่อไทยในระดับที่จำต้อง “ร่วมหัวจมท้าย” กับสหรัฐฯ เหมือนในยุคลสงครามเย็น แต่ทักษิณก็เล็งเห็นถึงความจำเป็นที่ไทยจะต้อง “เลือกข้าง” ตามคำประกาศของ Bush โดยพิจารณาได้ว่าระดับของความร่วมมือที่ไทยมีต่อสหรัฐฯ เพิ่มขึ้นตามลำดับ ดังปรากฏให้เห็นจากความช่วยเหลือที่ไทยมอบให้สหรัฐฯ ทั้งทางตรงและทางลับ¹² แม้ไทยจะได้รับการร้องขอ

¹¹ Perception ของทักษิณมีการเปลี่ยนแปลงไปภายหลังจากความเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ก่อการร้ายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยดังที่จะพิจารณาต่อไป

¹² ความช่วยเหลือที่ไทยให้สหรัฐฯ นอกเหนือจากคำประกาศอย่างเป็นทางการของทักษิณที่จะส่งทหารช่างและแพทย์ทหารเข้าไปยังอัฟกานิสถาน ความร่วมมือซึ่งไทยมอบให้สหรัฐฯ ยังสามารถพิจารณาได้จากท่าทีของ Colin Powell รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศสหรัฐฯ ซึ่งเดินทางเยือนประเทศไทยในปี 2002 พร้อมกล่าวแสดงความขอบคุณต่อการให้ความช่วยเหลือสหรัฐฯ ในการต่อต้านการก่อการร้าย (Chambers, 2004: 467) สานิต มนัสสุรกุลเสนอว่าความช่วยเหลือที่ไทยมอบให้สหรัฐฯ อาจปรากฏให้เห็นในทางลับผ่านการใช้ประเทศไทยเป็นสถานที่กักขังผู้ต้องสงสัยว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ก่อการร้าย (สานิต มนัสสุรกุล, 2550: 17)

ให้สนับสนุนสหรัฐฯ ในการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย แต่รัฐบาลทักษิณ เพิ่งตัดสินใจเปลี่ยนท่าทีและบทบาทจากการวางตัวเป็นกลางสู่การสนับสนุนสหรัฐฯ ภายหลังจากการเยือนทำเนียบขาวอย่างเป็นทางการในช่วงปลายปี 2001 โดยเสนอที่จะส่งหน่วยทหารช่างเข้าร่วมบูรณะพื้นฟูอัฟกานิสถานภายหลังสงคราม (สาริต มนต์สุรกุล, 2550: 7) ด้วยข้อจำกัดจากแรงกดดันจากกลุ่มมุสลิมภายในประเทศ ซึ่งแม้สภากองการมุสลิมแห่งประเทศไทยแสดงท่าทีต่อการเสียชีวิตของประชาชนในสหรัฐฯ แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่เห็นด้วยกับการขยายผลเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้กลายเป็นสงคราม (ข่าวสด, 17 ก.ย. 2544) อย่างไรก็ตาม รัฐบาลทักษิณก็ตัดสินใจนำไทยเข้าสู่ระเบียบโลกชุดการต่อต้านการก่อการร้ายโดยอาศัยกรอบความร่วมมือของสหประชาชาติเพื่อลดทอนกระแสจากภายในประเทศ การขยับเข้าใกล้ของสหรัฐฯ ย่อมได้ซึ่งสร้างความปลอดภัยให้แก่ชาวมุสลิม ตลอดจนเป็นส่วนหนึ่งของการยกระดับความรุนแรงของปัญหาชายแดนภาคใต้ (โปรดดู McCargo, 2009)

คำอธิบายหลักของการไม่เข้าร่วมกับสหรัฐฯ อย่างเต็มที่มักถูกตอบด้วยธรรมเนียมปฏิบัติทางการเมืองเรื่อง “การลู่ไปตามลม” (Bending with the wind) ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสามารถที่จะตอบโต้หรือปรับเปลี่ยนนโยบายให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพแวดล้อมที่ระเบียบระหว่างประเทศถูกกำหนดโดยรัฐมหาอำนาจ (โคริน เฟื่องเกษม, 2542: 56) อย่างไรก็ตามบทความนี้เสนอว่าแท้จริงแล้ว “การลู่ไปตามลม” ในบริบทของการต่างประเทศไทยในสมัยทักษิณ มิใช่การลู่ไปตามลมโดยคำนึงถึงความจำเป็นในมิติของการรักษาไว้ซึ่งความอยู่รอดปลอดภัยของชาติ หากแต่เป็น “การลู่ไปตามสายลมแห่งการประสานผลประโยชน์”

ปฏิเสธได้ยากว่าปัจจัยทางการเมืองภายในมีส่วนสำคัญยิ่งต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ในทางกลับกันสภาพแวดล้อมทางการเมืองระหว่างประเทศก็สามารถถูกใช้เพื่อเพิ่มอำนาจทางการเมืองภายในได้เช่นกัน (Moravcsik, 1993:17)¹³ โดยหากพิจารณาบริบทการเมืองภายในของ

¹³ ดูเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวคิด Double- Edged Diplomacy/ Two level games ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญในการพิจารณาปัจจัยการเมืองภายในควบคู่กันไปกับสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศใน Evans, Jacobson and Putnam, 1993

รัฐบาลทักษิณซึ่งถูกขับเคลื่อนด้วยมิติทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ (Business-oriented Policy) การร่วมมือกับสหรัฐฯ ในทวรษณะของทักษิณย่อมเล็งเห็นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจซึ่งไทยจะได้รับ โดยรางวัลแห่งความร่วมมือกับสหรัฐฯ ปรากฏให้เห็นผ่านการลงนามในกรอบความตกลงด้านการค้าและการลงทุนในปี 2002 (Trade and Investment Framework Agreement: TIFA) (Chambers, 2004: 471) ซึ่งมีความแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้นภายหลังจากความพยายามในการจัดทำข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างระหว่างไทยและสหรัฐฯ แต่กระนั้นเจรจาดังกล่าวก็ถูกระงับลงภายหลังการรัฐประหารในปี 2006 (Office of the United States Trade Representative, 2013)

ปัจจัยทางการเมืองภายในซึ่งมีส่วนผลักดันให้ทักษิณตัดสินใจตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของสหรัฐฯ คือปัญหาสิทธิมนุษยชนจากการทำสงครามต่อต้านยาเสพติด ซึ่งส่งผลให้ผู้ต้องสงสัยว่ามีส่วนเกี่ยวข้องเสียชีวิตจากปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่รัฐกว่า 2,274 คน (Chambers, 2004: 472, Terwiel, 2005: 289) นอกเหนือจากการทำสงครามต่อต้านยาเสพติด รัฐบาลทักษิณยังถูกวิพากษ์วิจารณ์จากปัญหากรณีตากใบและมัสยิดกรือเซะ (โปรดดู McCargo, 2009) ซึ่งถือเป็นผลพวงจากเหตุการณ์ปล้นปืนในค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ในช่วงต้นปี 2004 เป็นที่น่าสนใจว่าแม้ในช่วงแรกไทยจะถูกเพ่งเล็งเกี่ยวกับปัญหาสิทธิมนุษยชนจากองค์การสหประชาชาติ องค์การเพื่อสิทธิมนุษยชน Human Rights Watch ตลอดจนประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ จากการปรับใช้นโยบายวิสามัญฆาตกรรม (Extra-Judicial Killing) ภายในประเทศอย่างไม่เหมาะสม อย่างไรก็ตามประธานาธิบดี Bush ก็มีได้หยิบยกปัญหาข้างต้นมากล่าวถึงในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ (Chambers, 2004: 472) ทั้งนี้เหตุผลหนึ่งคือการประสานประโยชน์ระหว่างไทยและสหรัฐฯ กล่าวคือไทยให้ความช่วยเหลือสหรัฐฯ ในการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายและสหรัฐฯ เองก็ไม่กดดันหรือประณามไทยจากประเด็นปัญหาสิทธิมนุษยชน

ในปี 2003 สหรัฐฯ ตัดสินใจขยายสมรภูมิรบสู่อิรักโดยปราศจากความเห็นชอบจากคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (United Nations Security Council) ตลอดจนปรากฏให้เห็นเสียงคัดค้านจากชาติมหาอำนาจในทวีป

ยุโรปโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ฝรั่งเศสและเยอรมนี (Gardner, 2005: 2) แม้ทักษิณจะไม่เห็นด้วยกับการรายงานข่าวของ CNN ซึ่งระบุว่าไทยเป็นพันธมิตรลับของสหรัฐฯ (Silent Partner) (Chambers, 2004: 467) อย่างไรก็ตามภายหลังจากการเยือนทำเนียบขาวในเดือนมิถุนายน 2003 ทักษิณก็ตัดสินใจประกาศว่าไทยส่งกองพันทหารช่างและคณะแพทย์เข้าไปยังอิรัก (สาริต มนัสสุรกุล, 2550: 32)

ภัยก่อการร้ายเริ่มคืบคลานเข้าสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งพิจารณาได้จากจากเหตุการณ์ลอบวางระเบิดบนเกาะ Bali ของอินโดนีเซียในปี 2002 โดยกลุ่ม Jemaah Islamiyah ซึ่งมีเครือข่ายเชื่อมโยงกับ Al Qaeda (บาร์เกอร์, 2548: 12) นอกจากนี้ในปี 2003 ทางกรมไทยโดยความร่วมมือของหน่วยสืบราชการลับกลางแห่งสหรัฐอเมริกา (Central Intelligence Agencies) สามารถจับตัว Riduan Isamuddin หรือ Hambali อดีตผู้นำของกลุ่ม Jemaah Islamiyah ได้ในจังหวัดอยุธยา (Chachavalpongpun, 2010: 203) ความเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ก่อการร้ายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยส่งสัญญาณต่อรัฐบาลไทยและทักษิณว่าภัยก่อการร้ายซึ่งเคยปรากฏให้เห็นในดินแดนซึ่งมีความห่างไกลทางภูมิศาสตร์จากรัฐไทยได้กลายเป็นภัยคุกคามหลักความมั่นคงของไทยอย่างแท้จริง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ Perception ของทักษิณเกี่ยวกับการก่อการร้ายซึ่งครั้งหนึ่งทักษิณเคยปรารถนาไว้ว่าเป็นเหตุการณ์ที่ไทยจะไม่ได้รับผลกระทบโดยตรง (ข่าวสด, 17 ก.ย. 2544) อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากความเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ก่อการร้ายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญต่อ Perception ของทักษิณที่จะให้ความร่วมมือต่อยุทธศาสตร์การต่อต้านการก่อการร้ายของสหรัฐฯ อย่างเต็มที่ ทักษิณได้กล่าวกับสื่อมวลชนต่างประเทศภายหลังจากการจับกุม Hambali ว่า “เราได้เฝ้าติดตาม Hambali มาเป็นระยะเวลาหลายวัน และเป็นที่น่าประหลาดใจที่เราสามารถจับกุมตัวเขาได้” (CBS, 2009)

ในปี 2004 แม้จะปรากฏให้เห็นเสียงวิพากษ์วิจารณ์การคงกำลังทหารไทยไว้ในอิรัก ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบในชายแดนภาคใต้ซึ่งขู่ว่าจะยกระดับการใช้ความรุนแรงต่อรัฐไทย (Chambers, 2004: 470) แต่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสหรัฐฯกลับมีความแนบแน่น

มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังจากการให้ความช่วยเหลือสหรัฐฯ ในสงครามอิรัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเวทีความตกลงภายใต้กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (Asia-Pacific Economic Cooperation: APEC) ซึ่งจัดขึ้นที่กรุงเทพมหานคร ในปี 2003 โดยเวที APEC ได้กลายเป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้สหรัฐฯ เรียกร้องให้ผู้นำจาก 21 เขตเศรษฐกิจให้การสนับสนุนสหรัฐฯ ในการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย ตลอดจนกำจัดการุฆาตที่มีอานุภาพทำลายล้างสูง (Agilionby, 2003)

ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่าทักษิณถือเป็นนายกรัฐมนตรีไทยคนแรกในยุคหลังสงครามเวียดนามที่มีความใกล้ชิดกับสหรัฐฯ ในมิติทางความมั่นคงมากที่สุด (McCargo, 2005b: 21) ดังพิจารณาได้จากการสนับสนุนสหรัฐฯ ในยุทธศาสตร์การทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายและจับกุมตัว Hambali โดยสหรัฐฯ ภายใต้อาณัติของประธานาธิบดี Bush ก็ได้ประกาศสถานะการเป็นสมาชิกนอกนาโต (Major non-NATO ally : MNNA) แก่ไทยปี 2003 เพื่อตอบแทนความร่วมมือที่ไทยมีต่อสหรัฐฯ¹⁴

บทส่งท้าย

แม้งานชิ้นนี้จะให้ความสำคัญกับการพิจารณา Perception ของทักษิณ ชินวัตรในฐานะผู้นำซึ่งมีส่วนสำคัญยิ่งต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศ แต่ดังที่กล่าวในช่วงแรกของบทความว่าการศึกษา Perception ของผู้นำนั้นจำเป็นต้องพิจารณาจากองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการอันได้แก่ ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางการเมืองระหว่างประเทศ สภาพแวดล้อมขณะตัดสินใจ และบริบทการเมืองภายในควบคู่กันไป (Mintz and DeRouen Jr., 2010: 4) โดยปัจจัยแรกซึ่งงานชิ้นนี้หยิบยกขึ้นพิจารณาคือปัจจัยด้านจิตวิทยา กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ Perception ของตัวผู้นำซึ่งถูกหล่อหลอมจากครอบครัว สังคม และประสบการณ์ส่วนตัว บทความนี้สรุปว่า Perception ของทักษิณมีความ

¹⁴ สถานะการเป็นสมาชิกนอกนาโตยังผลให้ไทยได้สิทธิในการได้รับอุปการะทางการเงินจากสหรัฐฯ และได้รับคลังอาวุธยุทโธปกรณ์สำรองเพื่อการสงคราม ตลอดจนสิทธิในการเข้าโครงการวิจัยและพัฒนาเพื่อปรับปรุงขีดความสามารถในการป้องกันประเทศ (ขจิต จิตตเสวี, 2552: 304)

เอนเอียงไปในทิศทางที่ให้การสนับสนุนและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือต่อสหรัฐฯ โดยแม้ในช่วงของวิกฤตเศรษฐกิจ ทักษิณจะแสดงจุดยืนที่สำคัญคือการผลักดันอุดมการณ์ชาตินิยมทางเศรษฐกิจผ่านการกำหนดนโยบายต่างประเทศที่ถอยห่างจากสหรัฐฯ ควบคู่กันไปกับการหันไปเปิดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับจีน สหภาพยุโรปและกลุ่มประเทศในตะวันออกกลาง แต่การนำเสนออุดมการณ์ดังกล่าวถือเป็นกลยุทธ์ซึ่งทักษิณใช้เพื่อขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองที่ประสบความสำเร็จของทักษิณ

ปัจจัยทางการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภัยคุกคามจากการก่อการร้ายในยุคหลัง 9/11 มีส่วนสำคัญในการก่อรูป Perception ของทักษิณตลอดจนทิศทางของนโยบายต่างประเทศไทย การเรียกร้องให้ไทยให้ความร่วมมือกับสหรัฐฯ ในยุทธศาสตร์การทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย จึงเป็นโอกาสที่สำคัญของการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสหรัฐฯ แม้โอกาสของความร่วมมือระหว่างไทยและสหรัฐฯ ในช่วงแรกจะมีได้อยู่ในระดับของ “การร่วมหัวจมท้าย” กล่าวคือในช่วงแรก ไทยมิได้พิจารณาว่าการก่อการร้ายเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติเช่นเดียวกับสมัยสงครามเย็นซึ่งมีภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นหลักเหตุผลสำคัญของความร่วมมือระหว่างไทยและสหรัฐฯ โดยเป็นที่ประจักษ์ว่าในช่วงแรกทักษิณมิได้มองว่าภัยก่อการร้ายถือเป็นภัยคุกคามต่อไทย แต่ด้วย Perception ของทักษิณที่เอนเอียงไปทางสหรัฐฯ ประกอบกับการเล็งเห็นผลประโยชน์จากความร่วมมือซึ่งไทยจะได้รับจากสหรัฐฯ ทั้งในมิติทางเศรษฐกิจและความมั่นคง ตลอดจนแรงกดดันจากสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศก็ส่งผลให้ไทยจำต้องปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของสหรัฐฯ

อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดจากบริบทการเมืองภายใน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสวิพากษ์วิจารณ์จากชาวมุสลิมซึ่งไม่เห็นด้วยกับการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ ในการทำสงครามทั้งสองสมรภูมิ กระแสต่อต้านดังกล่าวมีส่วนสำคัญยิ่งต่อการตัดสินใจกำหนดท่าทีและนโยบายต่างประเทศไทย ดังนั้นความช่วยเหลือที่ไทยให้สหรัฐฯ จึงเป็นไปในรูปแบบของการเพิ่มระดับความร่วมมือมากกว่าการประกาศจุดยืนโดยชัดเจนตั้งแต่ต้นว่าไทยจะให้ความร่วมมือ

กับสหรัฐฯ แท้จริงแล้วอาจกล่าวได้ว่าไทยไม่เคยถอยห่างจากการเป็นพันธมิตรของสหรัฐฯ แต่ด้วยบริบทการเมืองภายในประเทศและสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ ประกอบกับแรงกดดันจากระเบียบโลกชุดใหม่ทำให้ไทยภายใต้รัฐบาลทักษิณจำต้องแปรเปลี่ยนท่าทีและจุดยืนของประเทศไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศและผลประโยชน์ของรัฐบาล

บทความนี้ได้เฝ้าสังเกตการเปลี่ยนแปลงจุดยืนของไทยจาก “เป็นกลางอย่างเคร่งครัด” สู่การให้การสนับสนุนสหรัฐฯว่ามีได้เป็นไปตามคำอธิบายหลักเรื่องนโยบาย “ลู่ไปตามลม” ตามธรรมเนียมปฏิบัติของการต่างประเทศไทยซึ่งให้ความสำคัญต่อมิติของการรักษาไว้ซึ่งความอยู่รอดปลอดภัยของชาติ หากแต่เป็น “การลู่ไปตามสายลมแห่งการประสานผลประโยชน์” เป็นสำคัญ ดังพิจารณาได้จากการประสานผลประโยชน์ระหว่างไทยและสหรัฐฯทั้งในมิติทางเศรษฐกิจและการเมือง อย่างไรก็ตามด้วยสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่แปรเปลี่ยนไป ดังปรากฏให้เห็นความเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ก่อการร้ายภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประเทศไทยจึงทำให้นัผู้นำไทยเล็งเห็นถึงความจำเป็นและเปลี่ยนแปลงมุมมองต่อภัยจากการก่อการร้ายว่าอาจส่งผลกระทบต่อไทยได้ในอนาคตอันใกล้ การเข้าร่วมเป็นพันธมิตรของสหรัฐฯอย่างเต็มตัวจึงเป็นทางเลือกที่สมเหตุสมผลและช่วยค้ำประกันความมั่นคงปลอดภัยจากการก่อการร้ายซึ่งถือเป็น “ภัยคุกคามร่วมกัน” ของทั้งไทยและสหรัฐฯ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ขจิต จิตตเสวี. **องค์การระหว่างประเทศ**. กรุงเทพฯ: วิทยุชน, 2552.

โคริน เฟื่องเกษม. “นโยบายต่างประเทศไทย: สี่ทศวรรษหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (ค.ศ. 1945-1989)”. **รวมงานเขียนและปาฐกถาเรื่องการต่างประเทศของไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน เล่มที่ 1**. โคริน เฟื่องเกษม, คมกริช วรคามิน, ประภัสสร เทพชาตรี และศิริพร วัชชวัลคุ, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ธรรมศาสตร์, 2542.

ทักษิณ ชินวัตร. **ตาตุดาว แท้ติดดิน**. เรียบเรียงโดย วัลยา. กรุงเทพฯ : มติชน, 2544.

“ไทยโดดหนุนสหรัฐฯ”, **ข่าวสด**, (17 กันยายน 2544): 12.

ธนาสฤษฎี สตะเวทิน. **นโยบายต่างประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2551.

บาร์เกอร์, โจนาธาน. **คู่มือการศึกษาการก่อการร้ายแบบไม่เจี๊ว**. แปลโดย เกษียร เตชะพีระ. กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2548.

ประภัสสร เทพชาตรี. **ยุทธศาสตร์สหรัฐฯต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้**. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม, 2554.

วุฒวาร์ด, บ็อบ. **สงครามของบุช : ปฏิบัติการข้ามโลกของพญาอินทรี**. แปลโดย สุวรรณ กุลเนต. กรุงเทพฯ: เอ.อาร์. บีซิเนส เพรส, 2545.

สาธิต มโนสสุกุล. **ความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐฯ : ยุคสงครามต่อต้านการก่อการร้าย**. สุชาติ บำรุงสุข, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: โครงการความมั่นคงศึกษา, 2550.

สุชาติ บำรุงสุข. “สมการความมั่นคงใหม่ในความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐฯอเมริกา”. **ความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐฯ: ยุคสงครามต่อต้านการก่อการร้าย**. สุชาติ บำรุงสุข, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: โครงการความมั่นคงศึกษา, 2550.

อริวัฒน์ ทรัพย์ไพฑูรย์. **เส้นทางชีวิต พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร**. กรุงเทพฯ : ปฐมกาล, 2543.

ภาษาอังกฤษ

Anderson, Benedict. *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso, 2006.

Alagappa, Muthiah. *The national security of developing states: Lessons from Thailand*. Dover, Mass: Auburn House Publishing, 1987.

Bush, George W. Address to a joint session of congress and the American people. [Online]. Available: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/print/20010920-8.html>.

Castro, R. C. D. *China, the Philippines, and U.S. influence in Asia*. [Online]. Available: http://www.aei.org/docLib/20070705_21909_AO200702_g.pdf.

CBS. *Hambali undergoes questioning*. [Online]. Available: http://www.cbsnews.com/2100-224_162-568695.html.

Chachavalpongpan, Pavin. *Reinventing Thailand: Thaksin and his foreign policy*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2010.

Chambers, Paul. "US-Thai relations after 9/11: A new era in cooperation?" *Contemporary Southeast Asia*, Vol.26 (3) (2004): 460-79.

Chanlett- Avery, Emma. *Thailand: Background and U.S. relations*. CRS report for congress prepared for members and committees of congress, June 8, 2009.

Chomsky, Noam. *Hegemony or survival: America's quest for global dominance*. London: Penguin Books, 2004.

Duncan, Russell and Doddard, Joseph. *Contemporary America*. New York: Palgrave Macmillan, 2009.

- Fotion, Nicholas, K. Lekea, Joanne and Kashnikov, Boris. *Terrorism: The new world disorder*. New York: Continuum International Publishing, 2007.
- Fukuyama, Francis. *The end of history and the last man*. New York: The Free Press, 1992.
- Gardner, Hall. *American global strategy and the "war on terrorism"*. New York: Ashgate Publishing Company, 2005.
- Holsti, K.J. *International politics a framework for analysis*. London: Princeton- Hall International, 1995.
- Jervis, Robert. *Perception and misperception in international politics*. New Jersey: Princeton University Press, 1976.
- Kagan, Robert. *The return of history and the end of dreams*. London: Atlantic Books, 2008.
- Leffler, Melvyn and Legro, Jeffrey. *To Lead the World: American Strategy After the Bush Doctrine*. New York: Oxford University, 2008.
- McCargo, Duncan. *Tearing apart the land: Islam and legitimacy in southern Thailand*. Singapore: National University of Singapore, 2009.
- McCargo, Duncan. "Can Thaksin lead Southeast Asia? only If he first wins over the region's muslims", *Time* (February 7, 2005b), p. 21.
- McCargo, Duncan and Pathmanand, Ukrist. *The Thaksinization of Thailand*. Copenhagen: NIAS Press, 2005a.
- Mintz, Alex and DeRouen Jr., Karl. *Understanding foreign policy decision making*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- Moravcsik, Andrew. "Introduction: Integrating International and Domestic Theories of Bargaining". In Evans, Peter B., Jacobson, Harold K., Putnam, Robert D. (eds.) *Double-edged*

diplomacy: international bargaining and domestic politics.

Berkeley: University of California Press, 1993.

Office of the United States Trade Representative. ***Thailand***. [Online].

Available:<http://www.ustr.gov/countries-regions/southeast-asia-pacific/thailand>

Phongpaichit, Pasuk and Baker, Chris .***Thaksin***. Chiang Mai: Silkworm Books, 2009.

Stein, Janice Gross. "Foreign policy decision-making: rational, psychological, neurological models". In Smith, Steve, Hadfield, Amelia and Dunne, Tim (eds.) ***Foreign policy: Theories, actors, cases***. New York: Oxford University Press, 2008.

Stiglitz, Joseph E. and Bilmes, Linda J. ***The three trillion dollar war: the true cost of the Iraq conflict***. New York: W.W. Norton, 2008

Snyder, Richard C., Bruck, Henry W. and Sapin, Burtin . ***Decision-making as an approach to the study of international politics***. New Jersey: Princeton University, 1954.

Tan, Avimar. ***Philippine-U.S. military relations post-9/11: Implications for Philippine security policy in the context of an emergent China***. [Online]. Available:<http://www.scribd.com/doc/56431103/Philippine-US-Military-Relations-Post-9-11>

Terwiel, B.J. ***Thailand's political history: From the 13th century to recent times***. Bangkok : River Books, 2011.

